

*Л. В. Бондарчук,
к. е. н., доцент кафедри менеджменту та адміністрування,
Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-
економічного університету*

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ЗА УМОВ РОЗВИТКУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

*L V Bondarchuk,
PhD, assistant professor of management and administration,
Vinnitsia Trade and Economic Institute of Kyiv National University of Trade and Economics*

STUDY OF MECHANISMS ECONOMIC SECURITY ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF INTEGRATION PROCESSES IN PUBLIC ADMINISTRATION

Економічна безпека держави та регіону повинна підтримуватись як в межах країни, так і в європейському економічному середовищі. Підтримка економічної безпеки як регіону, так і держави в цілому, може бути реалізована за допомогою визначених критеріїв та показників, за якими необхідно здійснювати моніторинг реалізації стратегії економічної безпеки та її адаптації при реалізації тактичних управлінських рішень. Необхідність акцентувати увагу на питанні врахування впливу євроінтеграційних процесів, формування цільової стратегії економічної безпеки обумовили тему та мету подальших досліджень. Метою статті є розкриття сутності економічної безпеки та формування загального цільового стратегічного механізму її підтримки з врахуванням впливів євроінтеграційних процесів. Серед напрямів економічної безпеки відокремлюють такі: зовнішньоекономічна; науково-технічна; фінансова; соціальна; екологічна; виробнича; енергетична; демографічна; продовольча; кримінальна. В стратегії національної безпеки України визначені наступні загрози: слабкість внутрішнього ринку; низький технологічний рівень вітчизняної економіки; валютні та бюджетні ризики; низький рівень впровадження інноваційних проєктів та технологій; велика частка іноземного капіталу в стратегічно важливих галузях національної економіки. Окремим питанням є інформаційна безпека, особливо в умовах активного розвитку електронного урядування. Під критерієм економічної безпеки, як правило, розуміють оцінку стану економіки з погляду гарантування такої безпеки, а саме: ресурсного потенціалу і можливостей його розвитку; рівня ефективності використання факторів виробництва (праці, капіталу, природних ресурсів); конкурентоспроможності економіки; цілісності економічного простору; економічного суверенітету, незалежності; соціальної стабільності; регіональної автономії; рівня інноваційного розвитку. Активізація економічного розвитку місцевих центрів області й посилення їх ролі в соціально-економічному розвитку сусідніх територій можлива тільки на основі структурної перебудови економічної бази, за умови розвитку нових форм господарювання, залучення вітчизняного виробничого потенціалу та іноземних інвестицій. Виконані дослідження дозволяють визначити загальний механізм економічної безпеки в умовах активізації євроінтеграційних процесів, який передбачає стандартизацію індикаторів економічної безпеки, внесення змін в економічні показники Держкомстату та регіональних відділень, періодів оцінки індикаторів безпеки та внесення змін в цільові програми та плани стратегічного розвитку держави та регіонів за результатами моніторингу показників безпеки. Крім загальних показників безпеки, кожен регіон формує власні індикатори відповідно до ключових стратегічних особливостей розвитку та загроз економічної безпеки.

The economic security of the state and the region should be supported both within the country and in the European economic environment. Support for the economic security of both the region and state as a whole can be implemented using established criteria and indicators for monitoring implementation of the necessary economic security strategy and its adaptation when implementing tactical management decisions. The need to focus attention on account of the impact of European integration, formation strategies targeted economic security led to the theme and purpose of further research. The article is the disclosure of economic security and forming a common strategic target its support mechanism, taking into account effects of European integration processes. Among the areas of economic security separated the following: foreign trade; science and technology; financial; social; environmental; production; energy; population; Food, criminal. In the National Security Strategy of Ukraine, the following threats: the weakness of the internal market; low technological level of the national economy; monetary and budgetary risks; low level of innovation and technology; a large share of foreign capital in strategic sectors of the national economy. Another issue is information security, especially in active development of e-government. Under the criterion of economic security is generally understood assessment of the economy in terms of guaranteeing such security, namely, resource potential and opportunities for its development; efficient use of factors of production (labor, capital, natural resources); economic competitiveness; the integrity of economic space; Economic sovereignty and independence; social stability; regional autonomy; level of innovation. Enhancing local economic development centers in the region and strengthening their role in socio-economic development of neighboring areas is possible only through the restructuring of the economic base, subject to the development of new forms of management, involvement of domestic productive capacity and foreign investment. The investigations can determine the general mechanism of economic security in an intensification of European integration, which provides standardized indicators of economic security, changes in economic indicators of evaluation indicators security and changes in targeted programs and plans for the strategic development of the country and regions of the results monitoring of safety parameters. In addition to general safety indicators, each region generates its own indicators according to the characteristics of key strategic and economic security threats.

Ключові слова: економічна безпека, євроінтеграційні процеси, економічна безпека регіону, фінансова безпека, продовольча безпека, інформаційна безпека, стратегія економічної безпеки.

Keywords: economic security, european integration processes, economic security of the region, financial security, food safety, information security, economic security strategy.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Проблема економічної безпеки з позиції взаємодії національних і регіональних інтересів набуває першочергового значення в умовах розвитку євроінтеграційних процесів, рішення цієї проблеми повинно бути враховано в усіх політичних та економічних рішеннях розвитку країни та регіону. Окрема економічна безпека регіону пов'язана з загальною безпекою держави в цілому та конкурентоспроможністю регіону як в межах країни, так і в європейському економічному середовищі. Підтримка економічної безпеки як регіону, так і держави в цілому, може бути реалізована за допомогою визначених критеріїв та показників, за якими необхідно здійснювати моніторинг реалізації стратегії економічної безпеки та її адаптації при реалізації тактичних управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблем. Економічна безпека як тема теоретичних та прикладних досліджень представлена в роботах таких вітчизняних та зарубіжних науковців: Абалкіна Л.І., Бандура С.І., Білоуса О.Г., Варналія З.С., Гальчинського А.С., Гейця В.М., Глазьєва С.Ю., Губаревої І. О. Губського Б.В., Данилишина Б.М., Дацківа Р.М., Єрмошенка М.М., Жаліла Я.А., Захарова О.І., Зубаревої Є. А., Корецького М.Х., Любченка О.М., Мунтіяна В.І., Мекшун П. В, Новікової О.Ф., Осауленка О.Г., Осовської Г.В., Павлова В.І., Пастернак-Таранушенка Г.А., Терехова Є. В., Степаненка А.В., Стеченка Д.М., Тамбовцева В.Л., Фашевського М.І., Філіпенка А.С., Харазішвілі Ю. та інших.

Але необхідність акцентувати увагу на питанні врахування впливу євроінтеграційних процесів, формування цільової стратегії економічної безпеки обумовили тему та мету подальших досліджень.

Метою статті є розкриття сутності економічної безпеки та формування загального цільового стратегічного механізму її підтримки з врахуванням впливів євроінтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Євроінтеграційні процеси, які активно впливають на реформи, що проводяться в Україні, кризові ситуації в фінансовій та політичній системі призвели до суттєвої неузгодженості економічних інтересів держави в цілому і ділових суб'єктів господарювання, надмірного відставання правової бази регіональної економіки. Загроза національній економічній безпеці створена не тільки завдяки наявності дестабілізуючих факторів, а і за причиною відсутності механізмів підтримки економічної безпеки як на рівні регіону, так і на рівні країни.

Дефініція «економічна безпека» базується на правових документах політики в сфері економічної безпеки, які стали основою загального механізму управління системою гарантування економічної безпеки [1].

Система гарантування економічної безпеки передбачає здійснення постійного моніторингу соціально-економічних процесів з погляду їхнього впливу на стан економічної безпеки, оцінку з цих позицій стратегічних програм, нормативно-правових актів, а також аналіз ефективності поточних рішень у сфері економічної політики [2]. Серед напрямів економічної безпеки відокремлюють такі:

- зовнішньоекономічна;
- науково-технічна;
- фінансова;
- соціальна;
- екологічна;
- виробнича;
- енергетична;
- демографічна;
- продовольча;
- кримінальна.

В стратегії національної безпеки України визначені наступні загрози [1]:

- 1) слабкість внутрішнього ринку;
- 2) низький технологічний рівень вітчизняної економіки;
- 3) валютні та бюджетні ризики;
- 4) низький рівень впровадження інноваційних проектів та технологій;
- 5) велика частка іноземного капіталу в стратегічно важливих галузях національної економіки.

Окремим питанням є інформаційна безпека, особливо в умовах активного розвитку електронного урядування [2].

Важливу роль у рамках дослідження економічної безпеки в економічній науці відіграє встановлення основних критеріїв і показників економічної безпеки. Одним із найважливіших напрямів державного регулювання в умовах глобалізації має бути фінансова безпека країни, яка включає в себе безпеку у сфері банківського сектору та безпеку в управлінні державним боргом. Розробка і впровадження засад боргової політики має відбуватися у тісному зв'язку з фіскальною політикою держави, державною політикою на ринку цінних паперів та політикою по відношенню до банківського сектору [3].

Під критерієм економічної безпеки, як правило, розуміють оцінку стану економіки з погляду гарантування такої безпеки, а саме:

- ресурсного потенціалу і можливостей його розвитку;
- рівня ефективності використання факторів виробництва (праці, капіталу, природних ресурсів);
- конкурентоспроможності економіки;
- цілісності економічного простору;
- економічного суверенітету, незалежності;
- соціальної стабільності;
- регіональної автономії;
- рівня інноваційного розвитку.

Якщо аналізувати економічну безпеку регіону або окремого міста, то необхідно оцінити потенціал соціально-економічного розвитку; виробничий; трудовий; інвестиційний; інноваційний; ресурсний; управлінський потенціали [4].

У систему індикаторів економічної безпеки (ІЕБ) науковці включають: рівень і якість життя, темпи інфляції, норму безробіття, економічне зростання, державний борг, спрямованість на світову економіку, стан золотовалютних резервів, діяльність тіньової економіки, стан екології. Варто також урахувати фактори (зовнішні і внутрішні), що негативно впливають на економічну безпеку, зокрема на стабільність і стійкість економічного розвитку країни [4; 5].

Поняття економічної безпеки невіддільне від загроз розвитку економіки. Серед них відокремлюють реальні та потенційні, глобальні, національні та локальні, зовнішні та внутрішні; загрози у відповідності до класифікації економічної безпеки – соціальні, виробничі, фінансові, екологічні тощо.

Механізм управління економічною безпекою складається з таких складових.

1. Стратегія підтримка економічної безпеки відповідно до стратегічних проєкцій розвитку держави та регіону.
2. Визначення загальних загроз в кожній стратегічній проєкції розвитку держави та регіону.

3. Деталізація та аналіз загроз економічній безпеці. Оцінка ризику.
4. Визначення індикаторних показників економічної безпеки держави та регіону.
5. Обробка статистичних даних для одержання первинних даних аналітики щодо економічної безпеки держави та регіону.
6. Формування програми забезпечення економічної безпеки у відповідності до стратегічних цілей та одержаних результатів моніторингу індикаторних показників.
7. Формування програм та планів забезпечення економічної безпеки.
8. Визначення рівня економічної безпеки за кожною проекцією стратегічного розвитку держави та регіону.
9. Внесення змін в стратегію розвитку, плани і програми в залежності від одержаних показників економічної безпеки держави та регіону.

Стратегія економічної безпеки національної економіки є базовим документом для ухвалення управлінського рішення. Крім оцінки індикаторних показників, для ухвалення рішення використовують також результати моделей впливу визначених критеріїв та загроз економічній безпеці [5; 6].

Інноваційний склад індикаторів, запропонований вченими Харазішвілі Ю.М., Мартиненко В.В. включає:

- узагальнену продуктивність;
- рівень оновлення основних засобів;
- рівень технології виробництва;
- рівень тонізації економіки;
- рівень використання економічного потенціалу;
- рівень тонізації економіки;
- темп науково-технічного прогресу;
- рівень використання та оплати праці [4-6].

Для реалізації макроекономічного аналізу впливу соціально-економічного розвитку на рівень економічної безпеки України В.В. Мартиненко пропонує враховувати такі показники як валовий внутрішній продукт у фактичних цінах; наявні доходи населення; валовий внутрішній продукт у розрахунку на одну особу; реалізована продукція промисловості; доходи зведеного бюджету; експорт товарів і послуг; імпорт товарів і послуг; чисельність економічно активного населення; прямі іноземні інвестиції в Україну та з України [7].

Крім визначених показників, необхідно враховувати євроінтеграційні процеси. Так, Губарева І.О., проаналізувавши переваги та загрози європейської інтеграції на прикладі металургійної промисловості відмічає можливість збільшення експорту; «стимулювання до модернізації вітчизняної металургійної промисловості з метою зниження собівартості її продукції, розширення номенклатури та асортименту, збільшення випуску видів з більш високою доданою вартістю. А серед потенційних загроз – невідповідні показники якості, обмеження збуту. Аналогічно повинні бути проаналізовані всі стратегічні напрями [8].

Якщо формувати механізм управління економічною безпекою регіону або/і міста, то необхідно визначити основні стратегічні проекції розвитку визначеної території, ключові точки загроз та врахувати їх в усіх подальших програмах та планах. Доповнюючи адаптивний підхід до визначення стратегічних орієнтирів економічної безпеки України Ю.М. Харазішвілі та Є.В. Дроня на рівні міста визначають основні індикаторні показники, особливості регіону та загрози в умовах активізації євроінтеграційних процесів. Так, на прикладі Вінницької області [9] Для більшості місцевих економічних центрів області містоформуючою сферою є промисловість, насамперед такі галузі, як харчова, машинобудівна, легка, деревообробна, будівельних матеріалів. Розвиток промисловості в місцевих центрах відбувається повільно, хоча й існують резервні території для будівництва і є достатня кількість трудових ресурсів. Активізація економічного розвитку місцевих центрів області й посилення їх ролі в соціально-економічному розвитку сусідніх територій можлива тільки на основі структурної перебудови економічної бази, за умови розвитку нових форм господарювання, залучення вітчизняного виробничого потенціалу та іноземних інвестицій. Достатній освітній рівень трудових ресурсів дає змогу створювати в місцевих центрах дрібні високотехнологічні підприємства різних галузей промисловості, об'єкти виробничої інфраструктури [9]. З метою підтримки економічної безпеки регіону, необхідно здійснити аналіз інфраструктури та загроз її розвитку, можливостей інноваційних змін для активного розвитку регіону в умовах активізації євроінтеграційних процесів.

Висновки. Виконані дослідження дозволяють визначити загальний механізм економічної безпеки в умовах активізації євроінтеграційних процесів, який передбачає стандартизацію індикаторів економічної безпеки, внесення змін в економічні показники Держкомстату та регіональних відділень, періодів оцінки індикаторів безпеки та внесення змін в цільові програми та плани стратегічного розвитку держави та регіонів за результатами моніторингу показників безпеки. Крім загальних показників безпеки, кожен регіон формує власні індикатори відповідно до ключових стратегічних особливостей розвитку та загроз економічної безпеки.

Література.

1. Мекшун П. В. Ефективність державного управління економічною безпекою України / П. В. Мекшун // Економіка & держава. – 2013. – №7. – С.77-79.

2. Зубарева Е. А. Система электронного правительства Украины и способ повышения безопасности ее функционирования / Е. А. Зубарева, С. В. Белов // Кибернетика и системный анализ. – 2015. – №3. – С.178-187.
3. Терехов Є. В. Пріоритетні напрями забезпечення фінансово-економічної безпеки України в умовах глобалізації / Є. В. Терехов // Економіка & держава. – 2014. – №8. – С.32-36.
4. Мартиненко В. В. Формування стратегічних пріоритетів зміцнення економічної безпеки національної економіки України / В. В. Мартиненко // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 5. – С.133-143.
5. Харазішвілі Ю. М. Адаптивний підхід до визначення стратегічних орієнтирів економічної безпеки України / Ю. М. Харазішвілі, Є. В. Дронь // Економіка України. – 2014. – №5. – С.28-45.
6. Харазішвілі Ю. Проблеми інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки держави / Ю. Харазішвілі, Є. Дронь // Банківська справа. – 2015. – № 1-2. – С. 3-21.
7. Губарева І. О. Формування стратегічних орієнтирів забезпечення економічної безпеки національної економіки / І. О. Губарева // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 6. – С. 122-129.
8. Мартиненко В. В. Макроекономічний аналіз впливу соціально-економічного розвитку на рівень економічної безпеки України / В. В. Мартиненко // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 6. – С. 402-409.
9. Чорна Л.О. Системний розвиток міста як економічного центру сільськогосподарської території // Л.О. Чорна, О.О. Коваленко, С.В. Матусяк // Агросвіт. – 2009. – №2. – С. 19-23.

References.

1. Mekshun, P. V. (2013), "The effectiveness of public administration economic security of Ukraine", *Ekonomika & derzhava*, vol. 7, pp. 77-79.
2. Zubareva, E. A., Bjelov S. V. (2015), "Electronic government of Ukraine and the way to improve the safety of its operation", *Kibernetika i sistemnyj analiz*, vol. 3, pp. 178-187.
3. Terekhov, Ye. V. (2014), "Priorities provision of financial and economic security of Ukraine in the context of globalization", *Ekonomika & derzhava*, vol. 8, pp. 32-36.
4. Kharazishvili, Yu. M., Dron E. V. (2014), "The adaptive approach to the definition of strategic guidelines of the economic security of Ukraine", *Ekonomika Ukrayiny*, vol. 5, pp. 28-45.
5. Martynenko, V. V. (2015), "Forming strategic priorities to strengthen the economic security of national economy of Ukraine", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 5, 133-143.
6. Kharazishvili, Yu. M. (2015), "Problems integral evaluation of economic security", *Bankivs'ka sprava*, vol. 1-2, pp. 3-21.
7. Hubaryeva, I. O. (2015), "Forming strategic guidelines to ensure the economic security of the national economy", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 6, 122-129.
8. Martynenko, V. V. (2015), "Macroeconomic analysis of the impact of socio-economic development of the level of economic security of Ukraine", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 6, 402-409.
9. Chorna L.O., Kovalenko O.O., Matusyak S.V. (2009) "Systematic development of the city as an economic center of agricultural area", // L.O. Chorna, // *Ahrosvit*, vol. 2, 19-23.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2015 р.